

DLA LUDZI I PRZYRODY

13 stycznia 2012 r.

Sz. P.
Marek Sawicki
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z Pana deklaracją o zamiarach stworzenia „Narodowego Programu Odnowy Melioracji i Rozwoju Retencji”, uprzejmie informujemy, że podzielamy Pana pogląd o konieczności strategicznego i systematycznego podejścia do zagadnień gospodarowania wodą na terenach rolniczych. Zwracamy jednak uwagę na dodatkowe aspekty tego zagadnienia.

Uwarunkowania gospodarowania wodą w rolnictwie zmieniły się w ostatnich latach. W związku z członkowstwem w Unii Europejskiej przyjęliśmy na siebie zobowiązania co do osiągnięcia dobrego stanu wód i ekosystemów od wody zależnych – dotyczące także wód i ekosystemów na terenach rolniczych. Dostrzegając zachodzące zmiany klimatyczne, musimy uwzględnić zarówno rolę terenów rolniczych w zatrzymywaniu bądź emisji gazów cieplarnianych (Polska jest w pierwszej światowej dziesiątce emitentów dwutlenku węgla z murszejących, zdegradowanych torfowisk, a w Polsce znajdują się one w większości na terenach rolniczych!), jak i konieczność umożliwienia adaptacji ekosystemów, w tym agroekosystemów, do niepewnej przyszłości klimatu i do ekstremalnych zjawisk pogodowych. Elementem przyszłego zarządzania ryzykiem powodziowym w skali kraju musi być m. in. akceptacja istnienia terenów zalewowych w dolinach rzek, co stwarza określone uwarunkowania wobec rolnictwa na takich terenach. W znacznie większym niż obecnie zakresie będzie musiała być uwzględniona rola pozostałych terenów rolniczych w powiększaniu retencji zlewniowej. Konieczne jest odtwarzanie torfowisk i terenów bagiennych, oraz retencji naturalnej obszarów użytkowanych rolniczo, znacznie

skuteczniej pełniących funkcję retencyjną, niż jakiegokolwiek sztuczne zbiorniki. Te same działania muszą stać się także elementem zarządzania ryzykiem suszy.

Zmieniają się też uwarunkowania społeczne rolnictwa. W europejskim i polskim społeczeństwie wzrasta zrozumienie, że rolnictwo nie jest tylko produkcją żywności, ale także kształtowaniem i pielęgnowaniem krajobrazu i ekosystemów, dostarczających – oprócz żywności – także innych usług. Będzie wzrastać zapotrzebowanie na żywność wysokiej jakości, produkowaną z poszanowaniem pozostałych usług ekosystemowych. Zagraniczne przykłady wyceny tych wartości ekosystemów wskazują na potrzebę dokonania takich ocen w Polsce. Na bazie takich analiz można będzie przygotować programy renaturyzacyjne skutkujące poprawą bezpieczeństwa tak powodziowego, jak i ograniczania skutków suszy, przy znacznych oszczędnościach w sferze utrzymania urządzeń wodnych. Wbrew dawniej rozpowszechnionym przekonaniom, utrzymywanie rzek w stanie zbliżonym do naturalnego, renaturyzacja obszarów wodno-błotnych, zatrzymywanie wody na terenach torfowych – mogą, po uwzględnieniu wszystkich kosztów i korzyści, okazać się najtańszymi i najefektywniejszymi drogami do osiągnięcia celów stawianych wspólnie przed gospodarowaniem wodą.

Zwracamy uwagę, że dotychczasowe sposoby gospodarowania wodą w rolnictwie, a także dotychczasowy model podejścia do kształtowania i utrzymywania cieków i urządzeń wodnych na terenach rolniczych, nie są w stanie odpowiedzieć na te wyzwania.

W związku z tym, gospodarowanie wodą w rolnictwie, stając przed nowymi wyzwaniami, wymaga zmian – a nie tylko „odtworzenia melioracji”, zaplanowanej i zrealizowanej w ubiegłym wieku, w innym kontekście politycznym i społecznym.

Uważamy, że w miejsce „Narodowego Programu Odnowy Melioracji i Rozwoju Retencji” Polska potrzebuje szerszej rozumianego, nowoczesnego Narodowego Programu Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych, który kompleksowo odpowie na te wyzwania.

Uważamy, że:

1. Narodowy Program Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych powinien być wspólną inicjatywą Ministra odpowiedzialnego za rolnictwo oraz Ministra odpowiedzialnego za gospodarkę wodną i środowisko.
2. Narodowy Program Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych musi wpisywać się w Plany Gospodarowania Wodami w Dorzeczach i zapewniać realizację ich celów. Zwracamy uwagę, że, jak dotąd, wody mające znaczenie dla rolnictwa są utrzymywane i kształtowanie w sposób bardzo odległy od osiągnięcia tych celów, co częstokroć wiąże się z naruszeniem prawa krajowego i unijnego. Równocześnie, program musi wpisywać się w plany zarządzania ryzykiem powodziowym – to bowiem terenom rolniczym przypada szczególna funkcja zatrzymywania spływu wody i ograniczania tym samym ryzyka powodziowego dla terenów zamieszkałych i zurbanizowanych. Celem Programu powinno być m. in. wypracowanie nowoczesnych metod gospodarowania na terenach rolniczych umożliwiających zwiększenie naturalnej retencji dolinowej i retencji gruntowej. Zwracamy uwagę, że w dotychczasowej praktyce szereg działań z zakresu odtwarzania melioracji na terenach rolniczych ignorowało problematykę ochrony przed powodzią, prowadząc do istotnego wzrostu zagrożenia powodziowego.
3. Apelujemy o opracowanie takiego programu w sposób rzeczywiście interdyscyplinarny i o włączenie do prac nad Programem specjalistów w zakresie ekologii ekosystemów i ochrony przyrody, a także organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną przyrody terenów rolniczych oraz ekosystemami wodnymi i zależnymi od wody. Deklarujemy przy tym swoją współpracę w tym zakresie.
4. Przyszłe wdrażanie programu powinno także mieć charakter interdyscyplinarny. Apelujemy, by w przyszłości środki na zarządzanie rolniczymi zasobami wodnymi w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich dostępne były dla różnych podmiotów, chcących samodzielnie bądź w

partnerstwie realizować projekty w tym zakresie – w tym projekty renaturyzacji rzek i mokradeł, odtwarzające retencję zlewniową na terenach rolniczych.

5. Przystąpienie do opracowania Programu wiąże się z koniecznością akceptacji faktu, że - odpowiadając na nowe wyzwania środowiskowe - program musi przynieść istotne zmiany podejścia do gospodarowania wodą na terenach rolniczych w stosunku do stanu dzisiejszego. Kontynuacja dzisiejszych modeli gospodarowania wodą w rolnictwie, przy założeniu tylko zwiększenia finansowania, nie jest w stanie odpowiedzieć na nowe wyzwania. Zanim przystąpimy do „odnowy melioracji” i wdrożymy „działania utrzymaniowe” wobec wód i urządzeń wodnych, konieczny jest przegląd ich aktualnych funkcji i ich zgodności z celami środowiskowymi dla wód.
6. Program musi poszukiwać takich sposobów gospodarowania wodą na terenach rolniczych, które zapewnią consensus między wszystkimi funkcjami wód na tych terenach i zapewnią osiągnięcie celów środowiskowych w stosunku do wód i ekosystemów od wód zależnych. Wymaga to m.in. większej niż obecnie tolerancji dla zjawisk naturalnych – jak okresowe zalewy i zabagnienia, erozja boczna koryt rzecznych itp. Drogą do consensusu musi być raczej dostosowywanie rolnictwa do warunków wodnych, a nie dostosowywanie warunków wodnych do potrzeb rolnictwa.
7. Trudne warunki wodne, np. występujące na terenach zalewowych lub zabagnionych, nie wykluczają produkcji żywności, zwłaszcza żywności wysokiej jakości (produkty regionalne, produkty ekologiczne), choć mogą wymagać zastosowania specjalnych technik gospodarki rolnej.
8. W związku z powyższym, niezbędnym elementem takiego Programu powinny być mechanizmy wsparcia dla rolnictwa realizowanego w trudnych warunkach wodnych (użytki zielone na terenach zabagnionych i zalewanych), które musi być postrzegane nie tylko jako produkcja żywności, ale również jako dostarczanie usług ekosystemowych – jak np. akumulacja węgla i zatrzymywanie węgla w ekosystemach torfowiskowych użytkowanych rolniczo, redukcja spływu biogenów oraz redukcja erozji gleb przez stosowanie stref buforowych, retencja gruntowa czy – realizowana za pomocą retencji ekosystemowej – ochrona przeciwpowodziowa.
9. Szans budowy nowoczesnego modelu zarządzania wodą na terenach rolniczych upatrujemy także w propozycjach zmian Wspólnej Polityki Rolnej UE. Proponowane „zazielenienie” WPR, w tym wymóg istnienia „obszarów ekologicznych” oraz ochrona użytków zielonych, wespze istnienie w krajobrazie rolniczym obszarów wodno-blotnych, a proponowany kształt II filaru WPR umożliwi – przy prawidłowym zaprojektowaniu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich – rekompensowanie utrudnień i wspieranie działań służących ochronie ekosystemów wodnych i wodno-blotnych na terenach rolniczych. Uważamy, że w interesie Polski jest wspieranie propozycji Komisji Europejskiej w tym zakresie. Przyszły polski Narodowy Program Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych powinien rozwijać i wspierać te możliwości.
10. Inwestycje gospodarki wodnej na terenach rolniczych powinny stanowić tylko jeden z komponentów Narodowego Programu Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych. W stosunku do stanu obecnego, konieczna jest przy tym zmiana podejścia do planowania takich inwestycji, a także zmiana sposobów utrzymywania rzek i urządzeń wodnych – uwzględnienie pełnego rachunku kosztów ekonomicznych i środowiskowych oraz pełne uwzględnienie wymagań i celów środowiskowych wobec wód i ekosystemów od wody zależnych. Konieczne jest sięgnięcie do dobrych wzorów i doświadczeń zintegrowanego zarządzania wodą, uwzględniającego nie tylko potrzeby rolników, ale także potrzeby wód i ekosystemów – te bowiem są potrzebami całego społeczeństwa.

11. Program winien zawierać także kampanię edukacyjną skierowaną do całego społeczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem rolników, promującą zrozumienie prawidłowości hydrologicznych i ekosystemowych (np. prawdy, że pogłębianie rzek = spadek poziomu wód gruntowych i szybszy spływ wody zagrażający powodzią poniżej) – a tym samym przekonującą do współczesnego zarządzania ryzykiem powodziowym z preferencją metod środowiskowych, a także do maksymalnego wykorzystania retencji naturalnej w celu ograniczania strat wody przez ich przyspieszony spływ.
12. Narodowy Program Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych powinien również obejmować wypracowanie planu wdrożenia w sektorze rolnictwa wynikającej z Ramowej Dyrektywy Wodnej zasady zwrotu kosztów za usługi wodne, której celem jest zrównoważone korzystanie z wód. Pełne wprowadzenie zwrotu kosztów za usługi wodne w sektorze rolnictwa zmniejszy obciążenie budżetu Państwa kosztami inwestycji gospodarki wodnej oraz kosztami utrzymania wód, a także zwiększy racjonalność wydatkowania środków publicznych na gospodarowanie wodami na terenach rolniczych.

Mając na uwadze rangę zagadnień poruszonych w naszym liście oraz potrzebę budowania w naszym kraju społeczeństwa obywatelskiego opartego na dialogu i współpracy, zwracamy się do Pana Ministra z prośbą o spotkanie z sygnatariuszami listu, celem bardziej szczegółowego omówienia naszych postulatów i włączenia przyrodniczych organizacji pozarządowych w opracowanie Narodowego Programu Gospodarowania Wodą na Terenach Rolniczych.

do wiadomości

- Minister Środowiska
- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
- Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej

Klub Przyrodników
1 Maja 22, 66-200
Świebodzin

Robert Stańko, Prezes

Centrum Ochrony
Mokradel
Raszyńska 32/44 lok. 140
02-026 Warszawa

Paweł Pawlikowski, Prezes

Ogólnopolskie
Towarzystwo
Ochrony Ptaków,
ul. Odrowąża 24
05-270 Marki k. Warszawy

Izabela Flor,
Dyrektor Sekretariatu

PTPP "pro Natura"
ul. Podwale 7,
50-449 Wrocław

Krzysztof Konieczny,
Prezes

Ptaki Polskie
ul. Abrahama 1/2, 81-825
Sopot

Paweł Sidło, Wiceprezes

Towarzystwo Na Rzecz
Ziemi,
ul. Leszczyńskiej 7, 32-600
Oświęcim

Robert Wawręty,
Wiceprezes

Towarzystwo Przyjaciół
Rzek Iny i Gowienicy
ul. Chrobrego 17, 72-112
Stepnica

Artur Furdyna,
Prezes

WWF Polska
Wiśniowa 38, 02-520
Warszawa

Piotr Nieznański,
Kierownik Działu
Ochrony Przyrody